

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Спеціальність 035 «Філологія»
Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська»

Особливості перекладу текстів в ІТ-сфері

Допущено до захисту «__» _____ 20 р.

Зав. каф. германської філології ___ канд. філол. наук, проф. Кобякова І. К.

Виконав:

студ. групи ПР.м-91

Шелудько Дмитро Миколайович

Науковий керівник:

канд. філол. наук, проф. Кобякова І. К.

Суми 2020

СПИСОК АБРЕВІАТУР

LSP — Language for Specific Purposes. Варіант мови, який використовується в певній предметній області, що має відмінні стилістичні, жанрові і лексичні особливості.

LGP — Language for General Purposes. «Мова для загальних цілей» — не належить до певної предметної області.

LIT — Language of Information Technologies. LSP, де предметною областю є інформаційні технології.

МО — мова оригіналу. Мова, текст з якої перекладають.

МП — мова перекладу. Мова, текст якою перекладають.

ІТ — сфера інформаційних технологій.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ДИСКУРС ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	8
1.1 Загальне визначення та типологія дискурсу	8
1.2 Особливості професійного дискурсу	11
1.3 Дискурс інформаційних технологій	15
1.3.1 Тематика дискурсу інформаційних технологій	16
1.3.2 Тексти дискурсу інформаційних технологій	17
1.3.3 Особливості комунікації в дискурсі інформаційних технологій	18
РОЗДІЛ 2. ТЕРМІН ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА ТЕРМІНОЛОГІЇ ІТ	20
2.1 Визначення поняття «термін»	20
2.2 Особливості терміну, значимі для перекладу	21
2.3 Характеристика термінів за частинами мови і зв'язками в термінологічних словосполученнях.....	23
2.4 Термінографія і стандартизація термінології	27
2.5 Термінологія і термінографія в сфері інформаційних технологій.....	27
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЇ.....	30
3.1 Переклад калькуванням	30
3.2 Дослівний переклад термінів.....	33
3.3 Переклад термінів функціональним аналогом	35
3.4 Переклад термінів запозиченням	38
3.5 Описовий переклад термінів	39

РОЗДІЛ 4. ПЕРЕКЛАД ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ	42
4.1 Тексти технічної спрямованості.....	42
4.2 Особливості перекладу технічних текстів	42
4.3 Методи перекладу термінології та текстів у сфері ІТ на заняттях з практики перекладу з англійської мови	49
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	55

ВСТУП

Науково-технічні переклади завжди відігравали важливу роль у розповсюдженні знань. Однак у XXI-му сторіччі прогрес відбувається так швидко, що кількість текстів, які потребують перекладу, зростає, і потреба в якісних перекладах також продовжує зростати. При перекладі таких текстів можуть виникнути різні труднощі, зокрема ті, що пов'язані з термінологією і культурними реаліями. Тема перекладу термінології в перекладознавстві розглядалася в контексті перекладу різних лексичних одиниць в цілому, або в контексті будь-якого мовного стилю, наприклад в роботах дослідників Комісарова В. Н. та Лейчика В. М., в той час, як термінології різних сфер діяльності продовжують привертати до себе все більше уваги вчених-теоретиків перекладу. [33, с. 23] Це обумовлено розвитком і поширенням наукового знання в міжнародному співтоваристві і, відповідно, різних термінологій, які грають критично важливу роль у цьому процесі. Однак, внаслідок того, що даний процес відбувається дуже стрімко, інформація накопичується швидше, ніж її встигають обробити — тобто вчені не встигають розглянути всі існуючі термінології та їхні аспекти, що пояснює поки що невелику кількість робіт, присвячених особливостям перекладу окремих термінологій. Таким чином, вивчення перекладу різних термінологій стає актуальним завданням для теорії і практики перекладу.

Дане дослідження фокусується на перекладі термінології в сфері інформаційних технологій. Вибір даної теми обумовлений затребуваністю перекладу подібних текстів, що робить дану роботу практично значущою, а також невеликою кількістю дослідних робіт на теми, пов'язані саме з інформаційними технологіями, що обумовлює теоретичну значимість даного дослідження.

Об'єктом дослідження є терміни сфери інформаційних технологій в англо- і україномовних дискурсах ІТ, **предметом** — особливості перекладу термінів сфери інформаційних технологій в англо- і україномовних дискурсах ІТ.

Мета дослідження полягає у виявленні сучасних тенденцій перекладу термінів в сфері інформаційних технологій.

Завдання, поставлені для досягнення цієї мети: виявити особливості дискурсу ІТ в аспекті їх значущості для перекладу; розглянути основні загальні характеристики терміну і типові характеристики терміну у даному дискурсі; проаналізувати особливості перекладу термінів в сфері інформаційних технологій у мовній парі англійська — українська; на основі аналізу виявити тенденції перекладу термінів.

Матеріалом дослідження стала термінологія в сфері інформаційних технологій.

Методи, застосовані в дослідженні, включають аналіз літератури з різних аспектів досліджуваної теми, класифікацію предмету дослідження, порівняння, вимірювання та узагальнення досліджуваного матеріалу.

Теоретична значущість роботи полягає в створенні теоретичної бази для подальшого дослідження перекладу термінології в сфері інформаційних технологій.

Практична значущість роботи полягає в можливості застосування результатів дослідження як рекомендації щодо перекладу термінології інформаційних технологій.

Структура роботи: дана робота складається зі вступу, списку абревіатур, чотирьох розділів і висновку. У першому розділі інформаційні технології розглядаються як дискурс. Другий розділ присвячено терміну, термінології та її особливостям, в той час як третій розділ висвітлює переклад текстів з ІТ-

термінологією. Четвертий розділ присвячений аналізу термінології. У висновку наводяться результати дослідження та робляться висновки.

РОЗДІЛ 1. ДИСКУРС ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

1.1 Загальне визначення та типологія дискурсу

Термін «дискурс» не має чіткого загальноприйнятого визначення, що зумовлено присутністю цього терміну в термінологіях різних наукових дисциплін (лінгвістика, антропологія, соціологія, філософія тощо), а також різними підходами до тлумачення цього поняття. Згідно з визначеннями таких дослідників, як Арутюнова Н. Д., Гураль С. К., Карасик В. І., Бороботько В. Г., дискурс включає динамічний процес мовної діяльності, визначений екстралінгвістичними факторами, та текст, який може розглядатися і як результат цієї діяльності, і як її прояв в реальній ситуації спілкування [33, с. 40], [25, с. 19].

В цілому, можна сказати, що дискурс не тотожний тексту, але при цьому текст є важливим, можливо навіть головним компонентом дискурсу. Внаслідок цього, багато відмінні рис різних типів дискурсу проявляються саме в їх текстах. Інші аспекти дискурсу — комунікація, культурний контекст і конкретні ситуації, з якими пов'язані тексти дискурсу.

Різні визначення призводять до різних типологій, де за основу беруться різні ознаки дискурсу. Узагальнюючи, можна виділити такі базові розмежування за типами дискурсу: письмовий або усний; монологічний або діалогічний; персональний або інституційний (в свою чергу поділяється на масовий і індивідуальний) [34, с. 100].

Письмовий і усний типи, як зрозуміло з назви, діляться на основі використовуваного каналу зв'язку.

Дискурс різниться за формою спілкування — він може існувати у формі монологу або діалогу. Однак є ще й така форма спілкування як полілог, що може означати існування принципово відмінного від монологічного або діалогічного типів типу дискурсу.

Третє розмежування проводиться на основі призначення або орієнтованості дискурсу, тобто на основі того, на кого спрямований дискурс. Персональний або особистісно-орієнтований тип дискурсу відбувається якщо співрозмовник добре знайомий, і він цікавить іншого співрозмовника у всій повноті своїх характеристик. Персональний дискурс далі поділяється на побутовий і буттєвий, який, в свою чергу, також поділяється на художній і філософський. Інституційний або статусно-орієнтований тип означає дію учасників дискурсу від імені будь-якої суспільної групи або організації (соціальних інститутів), де вони мають певні ролі. Карасик В. І. зазначає, що в класифікації на цій основі можна виділити ще й третій тип дискурсу — неінституційний, який означає комунікацію незнайомих людей [31, с. 99].

Однак ці розмежування умовні. Письмовий і усний типи можуть бути присутні в одній мовній ситуації, і, крім того, з урахуванням розвитку способів комунікації обидва типи зазнали істотних змін. Що стосується розмежування по орієнтованості дискурсу, то воно також не є абсолютним, оскільки персональний тип дискурсу з'явився набагато раніше інституційного і навіть тепер учасники дискурсу цього типу не можуть повністю абстрагуватися від особистісної складової спілкування.

Існують також наступні типології дискурсу за Карасиком В. І.:

— по факту фікції у спілкуванні — перформативний і неперформативний типи дискурсу. Якщо змістом спілкування є інформація, яку можна верифікувати, то таке спілкування є перформативним. Інакше говорять про неперформативне спілкуванні. Прикладом перформативного спілкування є юридичний дискурс. Офіційне спілкування майже завжди перформативне [31, с. 100].

— по прагмалінгвістичному критерію — одновимірний, багатовимірний; сценарний, несценарний; серйозний, гумористичний; кооперативний,

агональний; інформативний, фасцінативний, перформативний, аргументативний.

У філософській класифікації жанри дискурсу виділяються згідно з ієрархічністю їх цілей. Згідно з цією класифікацією, існують гіпотаксичні і паратаксичні дискурси. Гіпотаксичними вважаються ті дискурси, де проміжна мета підпорядкована головній. Паратаксичні дискурси відрізняються тим, що не можна точно визначити їх функцію і, відповідно, мету [31, с. 105].

Існує поділ дискурсу на текстуальний і ситуаційний. Текстуальні дискурси — закріплені в тексті, «перетворені» в нього. Ситуаційні — усні, пов'язані з ситуацією.

Ще одна типологія (за Авербухом К. Я.) поділяє дискурс на типи за характером адресата — таким чином, існують безадресатні і адресатні типи дискурсу. Безадресатні (по суті вони являються загальноадресатними, оскільки адресат є) — не мають конкретно визначеного адресата (наприклад, художній, публіцистичний, науковий дискурси). У дискурсі адресатного типу, відповідно, такий адресат існує [1, с. 44].

Дослідники Русакова О. Ф. та Русаков В. В. поділяють також дискурси на типи по дисциплінарних ознаках, каналах і способах комунікації, публічності чи приватності комунікації. В кінці кінців, дискурси можна поділяти по дискурс-об'єкту, що приводить нас до поділу на дискурси повсякденного спілкування та різні інституційні дискурси: публічний дискурс, політичний дискурс, медіа-дискурси, арт-дискурси, дискурс ділових комунікацій, маркетингові дискурси, академічні дискурси, культурно-світоглядні дискурси [1, с. 177].

Таким чином, відсутність певної загальноприйнятої типології обумовлена тим, що дискурс — це явище без чітких рамок, і різні типи дискурсу можуть переходити з одного в інший. Більш конкретно тип дискурсу може бути описаний через його компоненти та властивості. Лінгвістичні компоненти і

властивості: прецедентні тексти і тексти комунікативного процесу (граматична структура текстів — опис, розповідь чи міркування, жанрова приналежність); мова дискурсу (власне національна мова, що використовується в дискурсі, ступінь стереотипізації, яка визначає дискурс як жорсткий, напівжорсткий або гнучкий) [4, с. 5].

Екстралінгвістичні компоненти і властивості: цілі комунікації (розділяє дискурс на виробничий, технічний, релігійний, науковий, художній, публіцистичний, регулятивний (юридичний), адміністративний, політичний, педагогічний, побутовий тощо); тематика (включає в себе предметну область, також зачіпає тип представлених знань — первинний або вторинний, тобто чи є знання абсолютно новими або вони є результатом обробки вже відомої інформації, а також спосіб їх отримання); цінності; учасники; хронотоп; технології; оформлення; культура (чи є дискурс універсальним або ж належить до певної культури).

1.2 Особливості професійного дискурсу

Внаслідок того, що об'єкт дослідження — термінологія — більше відноситься до професійної сфери діяльності, ніж до побутової, буде доцільним докладніше розглянути загальні риси професійного дискурсу.

Професійний дискурс може бути визначений як вербально опосередкована комунікація, обмежена рамками даної професійної діяльності, як процес контрольованої взаємодії суб'єктів цієї професійної діяльності, де як мінімум один із суб'єктів має спеціальну підготовку, і характеризується певним комплексом норм, стереотипів мислення і поведінки [13].

Для цього типу дискурсу існує три дискурсивних формати — теоретичний, практичний і побутовий. Теоретичний і практичний формати

передбачать, що учасники дискурсу — фахівці в даній галузі. В основі теоретичного лежить раціонально-логічне мислення, в основі практичного — інтуїтивно-образне. Якщо ж в дискурсі відбувається спілкування фахівця з неспеціалістом, дискурс має третій формат — «наївний» або звичайний [13].

У кожному виді професійного дискурсу є також певна система жанрів, яка виконує організуючу і формалізуючу функції в професійній комунікації даної предметної області. Для визначення жанру можуть бути використані такі параметри як мета і мотиви спілкування, статусно-рольові характеристики комунікантів; модальність, або тональність спілкування; спосіб комунікації [26].

На даний момент поширена наступна класифікація жанрів. За програмними цілями: інформативний, імперативний, оцінюючий, етикетний. По статусно-рольових характеристиках: учасники рівні або ж учасники не рівні за своїм статусом. По модальності: офіційний, нейтральний, дружній, напівофіційний, неофіційний. За способом комунікації — усний чи письмовий, контактний або дистантний. Письмовий жанр досліджений краще усного, оскільки він вивчається по матеріалах регламентованого ділового середовища. Він ділиться на три розряди по цілям: організаційно-розпорядча, фінансова, виробничо-господарська документація [16, с. 64].

У деяких видах професійного дискурсу можуть також бути присутніми свої специфічні жанри (наприклад, екзаменаційний квиток, програма курсу тощо — в професійній діяльності викладачів університетів).

Термінологія складає семантичне ядро текстів, що використовують мову професійної комунікації — LSP. LSP протиставляється мові для загальних цілей — LGP. LGP використовує лексичні одиниці даної мови, в той час як LSP ще й одиниці спеціальної номінації (терміни конкретних предметних областей). Потрібно пам'ятати, що в текстах конкретної предметної області є як терміни

власне цієї галузі, так і терміни цієї науки, в яку ця галузь входить — загальнонаукові [28, с. 250].

Терміни, які містяться в словниках є найбільш часто вживаними, що означає, що вони швидше за все не належать до будь-якої вузької предметної області, а належать області вище за ієрархією (поняття найвищого (для даної предметної області) рівня узагальнення). Сучасні LSP розвиваються згідно з принципами інтеграції, диференціації, інтернаціоналізації, уніфікації, економізації [30, с. 20].

Інтеграція — зближення наукових дисциплін, як споріднених, так і далеких один від одного. На стику дисциплін виникає своя термінологія. Диференціація — явище, коли на цьому стику виникає ще й окрема наука.

Авербух К. Я. зазначає, що інтернаціоналізація — має на меті створення і освоєння якогось загальнолюдського фонду одиниць номінації, що задовольняють потреби в одиницях називання спеціальних понять в різних національних мовах, а також роботи по створенню штучних мов, покликаних полегшити професійну комунікацію на міжнародному рівні. Науково-технічний прогрес і якісне і кількісне збільшення контактів між країнами сприяють збагаченню «загальнолюдського фонду». Якщо будь-яка з держав лідирує в певній предметній області, термінологія національною мовою цієї держави починає проникати в інші мови, як це зараз відбувається з англійською [1, с. 45].

При поточному темпі прогресу мови не встигають асимілювати іноземні терміни, тому запозичують їх в тому вигляді, в якому вони існують в іноземній мові. В окремих випадках запозичуються навіть цілі терміносистеми. Очевидно, що це робиться через зручність застосування вже організованої термінології. Організованість вкрай важлива для сфер застосування термінологій, тому в мові науки також відбуваються процеси уніфікації (інші назви: впорядкування, стандартизація, нормалізація, гармонізація), термінографії (в результаті

створюються словники термінів), відбувається впорядкування термінології (збірники рекомендованих термінів — ЗРТ) та стандартизація термінології (термінологічні стандарти). Незважаючи на рекомендоване проведення уніфікації, цей процес може, з іншого боку, перешкоджати розвитку науки, тому це не є суворою вимогою, яка поширюється на всі термінології [40, с. 78].

Крім точності, для LSP важлива стислість — сенс передається максимально стисло без шкоди для розуміння. Для цього використовуються різні методи синтаксичного стиснення термінів. Для компресії мовного вираження застосовуються: аббревіація; еліпсис морфем; просте упушення; еліпсис щільнооформлених терміноелементів; еліпсис стрижневого слова; еліпсис залежних терміноелементів (до нього відноситься аббревіація, але не відноситься акронім, оскільки в аббревіатурі вираз скорочено до семантично насичених морфем, і ці морфемі розуміються однозначно в конкретній предметній області, а акроніми скорочені до букв — скорочене графічне представлення словосполучення); скорочення засобами символіки (акронімами, немовними прийомами скорочення) [47, с. 50].

Проте варто зазначити, що з'являється все більше багатоскладних термінів (термінів з більш ніж однією словесною позицією). Це обумовлено в свою чергу двома причинами. По-перше, з'являються нові феномени, які вимагають назви і їм дають назву, яка часто є метафорично осмисленою, описовою та довгою. Коли явище перестає сприйматися як нове, його назва скорочується. По-друге, збільшуються наші знання про вже існуючі феномени, і якщо спочатку їм були дані короткі назви, то в міру накопичення і систематизації знань виявляються схожі явища, або ж будь-які важливі відмінні ознаки, що призводить до зміни чи доповнення первісної назви.

З розвитком термінологій також проявляється тенденція до уніфікації — використання тих самих прийомів, моделей, аналогій («*приземлення*» —

«примісячення»). Якщо розглядати сам процес термінологічної номінації, її можна розділити на два типи. Номінація може бути первинною — нове явище отримує якусь певну назву, що не використовувалася раніше, причому далі ця назва за ним закріплюється. Вторинна номінація це коли новому явищу було дано назву, яка вже в якій-небудь формі використовувалося (наприклад, назва за допомогою метафоричного переосмислення — *««стріла» підйомного крану»*). Є терміни, про які можна впевнено сказати, що вони є продуктами вторинної номінації. Багато інших термінів, за формою яких це не очевидно, за своїм походженням також належать до цього типу. Вторинна номінація досить поширена через те, що терміни в багатьох LSP приходять з інших LSP, загальнолітературної сфери або ж з інших національних мов — через метафоричне і метонімічне переосмислення [49, с. 170].

Номінація термінів відбувається системно — необхідно враховувати системну приналежність поняття і те, як воно вписується в термінологію даної предметної області. Слід зауважити, що в різних мовах, а також і в інших випадках номінації (не термінологічних), номінація може брати за основу різні аспекти явища, для якого необхідно створити термін. Крім того, у випадку з термінами номінація орієнтована на концепти, і тому у одного денотата може бути кілька одиниць номінації, в залежності від числа понять, що виражаються.

1.3 Дискурс інформаційних технологій

З розвитком та поширенням комп'ютерів, сфера застосування інформаційних технологій також поширилися і переплелася з багатьма сферами діяльності людини. Зокрема, ІТ можна знайти в економіці, політиці, культурі та науці. Відповідно, дискурси цих галузей змінилися, увібрали в себе нову термінологію. Внаслідок цього постає питання, чи можна знайти серед цих змін

у цих сферах щось схоже, що могло б допомогти визначити їх як новий тип дискурсу.

Але спочатку треба визначити в яких саме сферах застосовуються ІТ. Наприклад, існують політичні, наукові, економічні, культурні дискурси зі своїми особливостями. Ці дискурси здебільшого належать до інституційного типу, хоча необхідно пам'ятати, що інституційний дискурс як і будь-які інші типи дискурсу не ставить строгі вимоги щодо особистісної орієнтованості; в різних дискурсах вона різна. Всі інституційні дискурсу є професійними, але не всі професійні дискурси є інституційними. [38, С. 41-42].

Отже можна дійти до висновку, що дискурс інформаційних технологій відноситься до професійних типів дискурсу. Внаслідок цього, він відноситься також і до перформативного типу, тобто інформація, що надається в ньому, є фактами. Вона може бути як первинною — тобто не існувала в дискурсі раніше, так і вторинною — вже відомою, але якимось чином переробленою.

1.3.1 Тематика дискурсу інформаційних технологій

Інформаційна технологія — процес, що використовує сукупність засобів і методів збору, обробки і передачі даних (первинної інформації) для отримання інформації нової якості про стан об'єкта, процесу або явища (інформаційного продукту). Інформаційні технології тісно пов'язані з інформаційними системами, які є для них основним середовищем [17, с. 20].

В інформаційну систему входить, серед іншого, програмне забезпечення — загальносистемні і спеціальні програмні продукти, а також технічна документація. Загальносистемні програмні продукти визначаються як комплекси програм, орієнтовані на користувачів і призначені для вирішення типових завдань обробки інформації. Спеціальне програмне забезпечення має наступне визначення — сукупність програм, розроблених при створенні

конкретної інформаційної системи. В його склад входять пакети прикладних програм (ППП), що реалізують розроблені моделі різного ступеня адекватності, що відображають функціонування реального об'єкту. Що стосується технічної документації, Вікіпедія визначає її як «набір документів, що використовуються при проектуванні (конструюванні), створенні (виготовленні) та використанні (експлуатації) яких-небудь технічних об'єктів: будівель, споруд». Технічна документація щодо розробки програмних засобів повинна містити опис завдань, завдання на алгоритмізацію, економіко-математичну модель задачі, контрольні приклади [17, с. 25].

Оскільки інформаційні системи (ІС) створюються для задоволення інформаційних потреб в рамках конкретної предметної області, то кожній предметній області (сфері застосування) відповідає свій тип ІС, наприклад економічна інформаційна система — інформаційна система, призначена для виконання функцій управління на підприємстві, медична інформаційна система — інформаційна система, призначена для використання в лікувальному або лікувально-профілактичному закладі тощо.

1.3.2 Тексти дискурсу інформаційних технологій

У плані текстів цей дискурс представлений загальноадресатними текстами — текстами програмного забезпечення, технічною документацією, а також статтями і навчальною літературою. Відповідно до цілей цих текстів, жанрами дискурсу є насамперед імперативний і інформативний. У програмному забезпеченні велику роль відіграє культурна приналежність тексту — вона може відноситися до культури його творців і мови, або ж до глобальної, інтернаціональної культури. Ця особливість практично не стосується технічної документації, оскільки вона належить до науково-технічного або виробничо-

технічного стилів, і в ній превалюють такі ознаки як стислість, однозначність і ясність і відсутня експресивність. І в технічній документації, і в тексті програмного забезпечення присутня професійна лексика, однак у технічній документації її представлятиме здебільшого термінологія. Модальність текстів дискурсу, яка спочатку була офіційною, зараз поступово зсувається в бік напів-офіційності і неофіційності, в залежності від цільової аудиторії тексту. Мови текстів можуть бути самими різними, але, оскільки англійська мова на цей момент є найпоширенішою в сферах науки і бізнесу, використовується найчастіше вона. Тексти, при комунікації за допомогою комп'ютера, можуть бути редаговані, але здебільшого статичні [12, с. 39], [10, с. 145].

1.3.3 Особливості комунікації в дискурсі інформаційних технологій

Через особливості дискурсу (використання комп'ютерів) у ньому наявний мультимедійний контент, а також можуть використовуватися два види зв'язку — письмовий і усний. Також на відміну від звичайних текстів, тексти в ІТ-сфері дозволяють використання гіпертексту, що робить їх нелінійними і не дозволяє встановити чіткі межі цих текстів, однак смислова зв'язність є важливим принципом створення текстів. Спілкування за допомогою комп'ютерів значно зменшує час між дією, сприйняттям і реакцією, і тому робить цей дискурс схожим на усне мовлення.[15, с. 50].

Наступна особливість пов'язане власне з учасниками дискурсу ІТ. Дискурс інформаційних технологій завдяки своїй тематиці пов'язаний безпосередньо з комп'ютерним дискурсом, а саме у використанні комп'ютера як засобу комунікації. Завдячуючи стилю текстів адресанти не проявляють себе експліцитно, і учасниками спілкування можуть бути як спеціалісти у даній

області, так і неспеціалісти, а сама комунікація може бути у теоретичному, практичному або побутовому форматах [19, с. 298].

Отже можна дійти до висновку, що дискурс інформаційних технологій є професійним дискурсом, внаслідок чого має свої особливості, зокрема наявність LSP. При цьому, з огляду на своє поширення серед багатьох сфер людської діяльності цей дискурс дуже різнобічний — сфера застосування інформаційних технологій дозволяє виділити численні субдискурси. Відмінні характеристики дискурсу проявляються в багатьох випадках від використання комп'ютерів для комунікації, але здебільшого від його тематики, яка передбачає широке використання термінології в текстах даного дискурсу.

РОЗДІЛ 2. ТЕРМІН ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА ТЕРМІНОЛОГІЇ ІТ

2.1 Визначення поняття «термін»

Термінологія становить значну частину будь-якого професійного дискурсу, отже перекладачі, які працюють з LSP, часто стикаються з проблемами перекладу термінології і, більш того, іноді беруть на себе роль творця термінів. Все це робить необхідним докладніше вивчення деяких аспектів термінології, а також сучасного стану термінографії, яке безпосередньо відбивається на використанні термінології. Незважаючи на те, що термінознавство є досить молодою наукою, в даний час в ній вже існує кілька напрямків дослідження, що обумовлює різницю у визначенні того, що саме є терміном. Ось кілька визначень:

а) термін (лат. *terminus* — межа, кордон, прикордонний знак). Слово або словосполучення, що точно позначає будь-яке поняття, котре застосовується в науці, техніці, мистецтві. На відміну від загальноживаних слів, які часто бувають багатозначними, терміни, як правило, однозначні, їм також не властива експресія. Термін може входити до складу лише однієї термінології (префікс, непряме доповнення, неузгоджене означення, номінативне речення, амфібрахій, ларингоскопія, позитрон, нескінченно малі величини, диференціальне числення), але може також входити в різні термінології (операція — в медицині, фінансовій сфері, військовій справі) [25, с. 16].

б) термін — елемент термінології (терміносистеми), що представляє собою сукупність всіх варіантів немовного знаку або стійко відтворюваної синтагми, котрі виражають спеціальне поняття певної галузі діяльності. Функція терміну — висловлювати спеціальне поняття, а дане конкретне поняття може бути репрезентовано цілим класом номінативних одиниць [30, с. 81];

в) термін — це слово (або словосполучення), мовний знак якого поєднаний (пов'язаний) з відповідним поняттям в системі понять даної галузі науки і техніки [34];

г) терміни — це слова спеціальні, обмежені своїм особливим призначенням; слова, які прагнуть бути однозначними як влучний вислів понять і називання речей [35, с. 100];

д) термін — слово або словосполучення спеціальної (наукової, технічної тощо) мови, що створюється (або запозичується) для точного вираження спеціальних понять і позначення спеціальних предметів [14, с. 8];

е) термін — це слово (або словосполучення), що є єдністю звукового знаку і пов'язаного з ним відповідного поняття в системі понять даної галузі науки і техніки [9, с. 49].

Всі ці визначення дозволяють дійти до висновку щодо сутності терміну: термін позначає деяке поняття з області будь-якої науки; визначення «а», «г», «д», також вказують на конкретність, відсутність багатозначності терміну.

2.2 Особливості терміну, значимі для перекладу

Переклад термінології пов'язаний одразу з двома теоретичними дисциплінами — термінологією і теорією перекладу. Тому перекладачам, що стикаються з термінами, необхідні також певні знання в області термінології як науки, для більш глибокого розуміння природи об'єкту перекладу, і для створення більш якісних текстів перекладів. Як впливає з узагальнення визначень, багато визначень приписують терміну здатність бути пов'язаним з конкретним поняттям. Згідно з визначенням «б», існують різні способи представлення одного і того ж терміну. Це призводить до проблеми варіантності — у одного терміну можуть бути повний, короткий (еліпсис

атрибутивної частини, терміноелементу), та неповний (еліпсис стрижневого терміноелементу) варіанти. Крім того, термін можна замінити аббревіатурою, займенником, перифразом [8, с. 15].

Причина цієї проблеми полягає в самій суті терміну. Термін виражає поняття, яке є узагальненим уявленням про деякий клас явищ, ним не може бути жоден конкретний термін — тобто поняття це є інваріантом, є тією частиною плану змісту, яка співвідноситься з сигніфікатом. У той же час, для вираження поняття є варіанти, а один з варіантів може бути еталоном або зразком.

Є два підходи до того, що саме вважати варіантами терміну. Відповідно до першого з них — функціонального підходу — варіантами одного інваріанта можуть вважатися різні за формою слова. Фізичний підхід щодо дослідження варіативності терміну базується на фізичних елементах, тому тут варіантами є тільки схожі за формою слова [6, с. 140]. Також існують терміни-омоніми з різних областей науки або техніки. В силу того, що вони належать до різних термінологій, їхнє існування не представляє особливої проблеми.

Більш серйозною незручністю є таке явище як дублетність — різні знаки означають ідентичні поняття. Найбільшим недоліком терміну є полісемія. Вона суперечить самій функції терміну, тому при її виникненні необхідно її усунути і упевнитися, що відмінні один від одного смисли початкової полісемічності терміну закріплені за різними термінами. Полісемія утворюється в основному як результат неправильного вживання, або категоріальної багатозначності («деформація» — і процес, і результат). У другому випадку для правильного розуміння потрібен контекст. Також в термінології вкрай небажана синонімія, що розповсюджується через запозичення, метонімічне вживання одного з термінів синонімічної пари або ряду, різних назв будь-яких реалій в різних предметних областях [12, с. 40].

Необхідно визначити у чому полягає відмінність між дублетами і синонімами: в лінгвістиці синонімами є слова зі схожим, але не абсолютно однаковим планом змісту, а в термінології під термінологічними дублетами — з однаковим планом змісту. В цілому, можна виділити два типи варіантності: синтагматична варіантність — окремі явища варіантності, що виникають в деякому контексті сфери функціонування, в тому числі заміщення термінів нетермінологічними одиницями; парадигматична варіантність — позаконтекстні, універсальні явища варіативності, описувані сферою фіксації термінів [15, с. 51]. Варіантами терміну можуть бути дублети, синоніми і омоніми поняття, що описується. Решта варіантів — терміни, відрізняються функціонально. Дублети можуть функціонувати в тексті паралельно. Символ і слово також можуть бути дублетами. Синоніми по сигніфікату (в основі цього явища лежить метонімія) можуть використовуватися паралельно в науково-популярній літературі і публіцистичних текстах, але не в науковій сфері, де необхідно використовувати один з варіантів, той, який позначає денотат в цьому контексті. Омоніми по сигніфікату (наприклад, «пам'ять» людини і «пам'ять» в ЕОМ) в одному контексті практично не використовуються [49, с. 170]. Необхідно також виділити в окрему групу терміни, які не є варіантами — повні омоніми, синоніми по денотату («метан» - «болотяний газ»), які вважаються і в лінгвістиці, і в термінознавстві еквівалентами. Однак в перекладознавстві еквівалент також означає однаковий сигніфікат, а термінознавство — тільки денотат.

2.3 Характеристика термінів за частинами мови і зв'язками в термінологічних словосполученнях

Для перекладу велике значення має частина мови, якою представлений термін. У сфері фіксації терміни пропонуються у вигляді іменників і

субстантивних словосполучень. Якщо термін — субстантивне словосполучення, в ньому, крім іменника, може бути прикметник, дієприкметник, прислівник (як терміноелемент, який не може функціонувати самостійно), іменник.

У сфері функціонування термінології терміни трансформуються — наприклад, через скорочення, перетворюються в терміни мови (хоча таке відбувається не так часто), іменники і субстантивні словосполучення замінюються на дієслова. Термінами-дієсловами є такі дієслова, які однозначно називають поняття даної науки, не викликаючи жодних асоціацій з іншими шарами словникового складу. Це невмотивовані дієслова; дієслова, утворені від імені-терміну; дієслова, які мають паралелі в інших лексичних шарах, але які називають важливі, основні поняття науки, які називають процеси даної дисципліни; дієслова, які мають семантичну паралель в повсякденному словнику, а в науковій мові вживаються в переносному значенні. Що стосується дієслова як граматичної категорії, то воно може називатися терміном, якщо входить в словотворного шару, який пов'язаний загальним термінологічним значенням. Також, дієслова можуть бути частиною дієслівного словосполучення, яке є терміном [58, с. 99].

У термінології існує тенденція збільшення кількості багатоскладних термінів. З точки зору лінгвістики, цей факт дозволяє говорити про термінологічне словосполучення. Термінологічна словосполучення — це смислове і граматичне об'єднання двох (або декількох) повнозначних слів, що служить найменуванням спеціального професійного поняття. Словосполучення — номінативна одиниця і тому має бути продуктом семантичного поширення слова, щоб вважатися словосполученням.

У перекладі багатоскладних термінів часто досить складно визначити залежність елементів терміну один від одного, що необхідно для правильного

перекладу. З цієї причини слід розглянути цей аспект термінологічних сполучень.

Всього існує 4 види словосполучень за типом зв'язку: атрибутивні, об'єктні, ґрунтовні, апозитивні. Серед словосполучень сфери фіксації найчастіше зустрічаються атрибутивні, і рідше об'єктні і апозитивні. У сфері функціонування використовуються словосполучення всіх чотирьох типів. Ґрунтовний тип використовується через вживання термінів-словосполучень на дієслівній основі [60, с. 14].

Якщо в словосполученні є більше двох слів і різні види синтаксичних відносин, в теорії словосполучення його називають змішаним. Проте, в ньому в більшості випадків неможливо виділити ґраматичний стрижень і поширення будь-якого з слів, що входять в нього (наприклад, *«холодна ґрануляція поліетилену»* — де *«ґрануляція поліетилену»* є ґраматичним стрижнем, а *«холодна»* — поширенням до слова *«ґрануляція»*). Отже, можна називати такі словосполучення словосполученнями на певній основі — апозитивною, атрибутивною тощо. Зазвичай стрижневими є об'єктні відносини. Менш значимі апозитивні, ще менш значимі ґрунтовні і атрибутивні. Але для виділення стрижня потрібно звертатися до семантики терміну [53, с. 952].

За своєю стійкістю термінологічні словосполучення стоять між вільними словосполученнями та фразеологічними, оскільки їм властива відтворюваність. Зв'язок в термінологічних словосполученнях не настільки міцний як у фразеології, тому що в термінологічних словосполученнях стійкість обумовлена висловлюваним поняттям, а у фразеології — семантикою. Фразеологізм не можна розділити так, щоб початковий сенс частково зберігся, тоді як елементи термінологічного словосполучення матимуть сенс і окремо — тобто відсутня повна цілісність номінації.

У мовленні можуть зустрічатися численні багатослівні поєднання термінологічного характеру (*«розробка безперервного методу отримання крапель-гранул йонообмінних смол шляхом розпаду їх струменів...»*) - такі терміни швидше є не «термінами мовлення», а поєднаннями термінів, оскільки через їх рідкісну відтворюваність такі терміни набагато розумніше тлумачити як ряд стійко відтворюваних термінів, побудованих за масовими моделями. Усі словесні конструкції, утворені за стійко відтвореними моделям є термінами; усі словосполучення, число словесних позицій в яких перевищує ліміт є поєднаннями термінів [49, с. 170], [48, с. 44].

Треба зазначити, що стислість терміну не обумовлена кількістю його словесних позицій. Термін не повинен бути ні довгим, ні коротким — він повинен бути об'єктивно фізично протяжним. У цьому питанні більше значення має синтаксична будова терміну.

Терміноутворення відбувається за допомогою традиційних словотворчих прийомів творення термінів: для термінів-слів через морфологію, для термінів словосполучень через синтаксис. Термінологія як наука пропонує наступні прийоми творення термінів: запозичення іншомовного терміну, що називає нове поняття, і подальша фонетична адаптація; запозичення терміну з інших LSP (як з національної, так і з іноземної мови); термінологізація слів або словосполучень національної або іноземної мови (*«вилка»*; *«вагон»*); створення терміну на основі: а) греко-латинської моделі (*«фонема»*); б) запозичених моделей (*«сонема»*, *«номема»*, *«лексема»* — утворення нових термінів з суфіксом *«-ема»*); в) калькування; скорочення — аббревіація і акронімія; використання немовних прийомів, наприклад, поєднання мовних і немовних знаків.

2.4 Термінографія і стандартизація термінології

Термінознавство — досить молода наука, і тому не має чітких, несуперечливих уявлень про термінологію, що ускладнює її застосування в практичній термінологічній діяльності. Проведенню такої діяльності перешкоджає також кілька великих проблем. Перш за все, це пов'язано з встановленням термінологічних стандартів. Існує також проблема визначення фундаментальних понять тієї чи іншої предметної області, а також відсутність однозначного тлумачення багатьох термінів і змішання енциклопедичного і філологічного підходів до визначень для термінів. В решті-решт, варіювання термінів також ускладнює їх фіксування. Проте ретельна робота по стандартизації термінології вкрай важлива, оскільки її результат (термінологічний стандарт) має бути арбітражним [41, с. 25].

Арбітражність — властивість термінологічного стандарту як юридичного документу бути достатньою підставою для рішення Судом або органами Державного арбітражу питання про співвідношення того чи іншого терміну (словесного найменування) з певним матеріальним об'єктом або поняттям професійної сфери діяльності, в тому випадку, якщо конфліктуючі сторони розійшлися в питанні про одиниці називання даної предметної області.

2.5 Термінологія і термінографія в сфері інформаційних технологій

Особливістю термінології сфери ІТ є те, що англійська мова відіграє головну роль в її утворенні. 90% термінології є калькою з англійської, (наприклад, «сайт», «файл»), з мінімальними фонетичними і морфологічними змінами. Так само, як і в багатьох термінологіях, при перекладі українською використовуються латинські морфеми. Ще однією особливістю є комп'ютерний

сленг (наприклад, слово «дрова»), утворений за подібністю звучання від терміну «driver», або «сідюк» - від «CD»), який, хоч і відноситься до професійних, все більше використовується непрофесіоналами в міру поширення цієї сфери і її впровадження в повсякденне життя [38].

Що ж стосується термінографії в даній сфері, то основні проблеми термінографії в цілому — недостатньо опрацьовані або зовсім відсутні термінологічні стандарти і складнощі створення термінів, які б задовольняли всім вимогам визначень. Область ІТ швидко розвивається, то ж у ній ці проблеми проявляються особливо яскраво.

До проблеми визначень в цілому відноситься недостатня точність визначень, які не дозволяють чітко диференціювати терміни, які вони визначають, в рамках тієї термінології, до якої ці терміни відносяться. Більш конкретні проблеми, що зачіпають це питання: неповнота дефініції, відсутність важливих змістовних компонентів, та уточнюючих атрибутів; відсутність або недостатня представленість значущих системних відносин із суміжними термінами при визначенні поняття; співвіднесення дефінованого поняття з родовими поняттями різних категорій; означення не прямого родове поняття, а через нього в рамках сформованої системної класифікації, підміна дефініції тлумачення або змішання їх структурних і змістовних елементів; використання замість родового терміну звичайного слова; включення в змістовний простір дефініції несуттєвих ознак, що виходять за межі наукового сприйняття. Як приклад можна привести термін «інтранет», чії дефініції у багатьох джерелах не вказують на природу мережі (інформаційну, комп'ютерну тощо), визначаючи дане поняття тільки як внутрішню приватну мережу організації, що перетинається з визначенням поняття локальної мережі. Також у визначенні відсутня така суттєва ознака поняття «інтранет» як його закритість і обмежений доступ. Подібні труднощі у визначенні пояснюються тим, що термін

часто починає функціонувати в цій іпостасі до отримання офіційного визначення, але з уже сформованим тлумаченням, яке відрізняється від визначення більш розмитою структурою. Стандартизація термінології на законодавчому рівні також не без недоліків. Сюди відносяться, в тому числі, федеральні закони, що стосуються сфери ІТ і містять терміни і їх визначення з цієї області [33, с. 112].

Отже доходимо до висновку, що з точки зору термінології як науки в терміносистемах в цілому можна виділити наступні тенденції, які необхідно враховувати при перекладі: варіантність термінів, переважання термінів-іменників, переважання атрибутивного виду зв'язку в термінологічних словосполученнях, стійкість термінологічних словосполучень в порівнянні з багатослівними поєднаннями термінологічного характеру. Проблемою є недостатня організованість термінології, яка не завжди дозволяє отримати точні відомості про той чи інший термін. Термінологія ІТ в цілому відображає ці особливості, але на них також впливає її швидкий розвиток: звідси калькування як основний спосіб перекладу і більше проблем з термінографією навіть стосовно термінів, що є основою даної термінології.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

3.1 Переклад калькуванням

Якщо терміноелементів або корінних морфем в слові, що функціонує в якості терміну, більше одного, то при їх буквальному перекладі при збереженні структури або перекладі близьким за значенням словами (семантичне калькування) спосіб перекладу визначався як калькування. Наприклад, термін «*access token*» був переведений як «*маркер доступу*». Серед значень слова «*token*» присутнє таке значення як «характерна ознака, прикмета», що перетинається з одним зі спеціальних значень слова «*маркер*» — «*відмітка, ознака чого-небудь*».

Калькування частіше, ніж інші способи перекладу застосовувалося в комбінації з будь-яким способом перекладу. Структура терміну МП у таких випадках відповідала структурі терміну МО, один з терміноелементів міг бути перекладений семантичної калькою, а інший — за допомогою іншого способу перекладу.

Найчастіше використовуються наступні комбінації кальок: комбінації калькування з запозиченням (наприклад, «*local server*» — «*локальний сервер*», «*Web service*» — «*веб-служба*»); комбінації калькування з функціональним аналогом (наприклад, «*hyperlink*» — «*гіперпосилання*», «*challenge password*» — «*пароль запиту*»); комбінації калькування з описовим перекладом (наприклад, «*backup device*» — «*пристрій резервного копіювання*», «*bound control*» — «*пов'язаний елемент управління*») (Microsoft Terminology collection, 30.11.2020).

Також три терміни були перекладені за допомогою трьох способів. Перший з них («*absolute URL*» — «*абсолютна URL-адреса*») був перекладений за допомогою калькування (структура терміну МО збереглася), запозиченням (в

термін МП перейшла абревіатура «*URL*» і усне запозичення «пул») і описовим перекладом (експлікація запозичення), два інших терміни («*authoritative server*» — «повноважний сервер» і «*paged pool*» — «вивантажуваний пул») були перекладені калькуванням (структура терміну МО збереглася), запозиченням (письмова форма слова «*server*» була перенесена в МП — «*сервер*»; усна форма слова «*pool*» також була запозичена як «пул») і функціональним аналогом (замість одного з словникових значень слова «*authoritative*» було використано більш доречно по контексту слово «повноважний», те ж саме відбулося при перекладі терміноелементи «*paged*» як «вивантажуваний») (Microsoft Terminology collection, 30.11.2020).

Було виявлено, що терміни, перекладені за допомогою калькування, можуть включати в себе слова або морфеми, що використовуються в переносному значенні. Серед калькованих термінів до таких належать, наприклад, «*intranet*» — «інтрамережа», «*safe code*» — «безпечний код», «цифровий підпис» — «*digital signature*». Надання нового значення означає однакове переносне значення для терміну з мови оригіналу і аналогічного терміну з мови перекладу. Однак на практиці багато термінів, що мають переносне значення в термінології, що потребує перекладу, втрачають його при перекладі. Можна виділити ще одну особливість, що стосується переносного значення слів, які використовуються як переклад для певного терміну — ці слова можуть бути запозичені як з LGP, так і з LSP. Більш того, у багатьох випадках достатньо важко простежити етимологію слова. Цілком може бути так, що слово, яке використовується в LGP, було запозичене будь-яким LSP або декількома LSP, і звідти вже перейшло в ЛІТ. Крім того, сфера інформаційних технологій перетинається з багатьма іншими професійними сферами, що тягне за собою часткове накладення термінологій цих сфер на термінологію ЛІТ. Таким чином, в даній класифікації будь-яке слово, яке функціонує як термін

ЛІТ, якщо воно використовується в інших LSP або ж було запозичене безпосередньо з LGP, є терміном, створеним через надання нового значення.

Крім того, існує ще одна особливість термінів взагалі, яка безпосередньо пов'язана з перекладом. Оскільки в даній роботі розглядається переклад термінології з однієї мови на іншу, в результаті ми стикаємося з двома паралельними один одній термінологіями, в кожній з яких можна спостерігати прояви варіантності. Отже, є можливість порівняти, як варіантність терміну з мови оригіналу впливає на його переклад, а також знайти випадки, коли варіантність виникає в термінології мови перекладу не під впливом термінології мови оригіналу. Серед термінів, перекладених за допомогою калькування, тільки один термін зберіг свій варіантний аспект при перекладі — «*Active setup*», що має також скорочену форму «*ASP*», чий аналог в термінології МП був представлений калькою «активне налаштування» і запозиченим скороченням «*ASP*». Також в деяких випадках перекладу термінів, які стосуються різних понять, калькований переклад одного терміну збігався за формою з іншим терміном, перекладеним з використанням іншого способу, що призводило до полісемії: наприклад, «*company network*» і «*local network*» як «локальна мережа», де для перекладу терміноелементу «*company*» використовувався функціональний аналог, а не дослівний переклад, з яким термін звучав би як «мережа компанії» (*Microsoft Terminology collection, 30.11.2020*).

Крім цього, в деяких термінах і терміноелементах досить помітним є використання запозичених з іноземних мов елементів. Існує такий процес як асиміляція, якому часто піддаються терміни, утворені через запозичення, що і було описано в теоретичній частині — там в ролі джерела впливу виступають такі мови, як грецька і латинська, тобто мови, які часто використовуються в створенні термінології, що призводить до утворення нових термінів по заданих

цими мовами зразкам. Тут це явище включається в дещо ширший феномен — будь-який помітний вплив будь-яких іноземних мов на слова в мові перекладу, за винятком запозичення як способу перекладу. Серед термінологічних пар з перекладом через калькування можна виокремити пару «*assembly language*» — «мова асемблера», чий аналог в українській мові походить від уже існуючого запозичення «асемблер», що відноситься до того ж поняття. Інакшим виявився вплив іноземних мов при перекладі терміну «*router*» словом «маршрутизатор», де використовується елемент «-изатор», наприклад, в таких складових термінах як «*area border router*» — «прикордонний маршрутизатор області», «*backbone router*» — «магістральний маршрутизатор», «*backup designated router*» - «резервний призначений маршрутизатор». Даний термін був безперечно асимільований однак при цьому не був повністю запозичений з МО. Сюди ж відноситься термін «маркер доступу» для перекладу терміну «*access token*», де терміноелемент «маркер» є запозиченням, що широко використовується в українській мові [83, с. 200].

3.2 Дослівний переклад термінів

Цей спосіб перекладу в деякій мірі замінив еквівалент і інтернаціоналізм. Коли говориться про еквівалент, то мається на увазі існування явища, що позначається терміном в країні мови перекладу. Однак у багатьох випадках досить важко простежити походження того чи іншого усталеного терміну мови перекладу, щоб визначити, чи було ним спочатку названо явище з країни мови перекладу або ж це спочатку було калькою з мови оригіналу. Крім того, існують терміни, що складаються з одного слова, які були перекладені буквально і при цьому не відносяться до специфічних тільки для даної області явищ. Наприклад «*update*» — «оновлювати». Цей спосіб перекладу не можна вважати калькою,

оскільки калькуванню піддаються кілька терміноелементів або корінних морфем терміну. Переклад за допомогою інтернаціоналізмів тут також не розглядається тому, що якщо для перекладу були використані вже існуючі слова-інтернаціоналізми, такий переклад можна вважати дослівним. Отже, тут під дослівним перекладом розуміється переклад одного слова одним з його словникових значень, які можуть бути використані в прямому чи переносному («*mouse*» — «*миша*») сенсі [81, с. 88].

Через те, що при використанні дослівного перекладу для термінів з більш ніж однією кореневою морфемою або декількома терміноелементами спосіб перекладу визначався як калькування, то комбінації інших способів перекладу з дослівним перекладом відсутні.

Оскільки семантичне калькування походить від дослівного перекладу, то все те, що було згадано про переносне значення для калькування можна застосовувати і для дослівного перекладу.

В результаті дослівного перекладу можна усунути окремі випадки омонімії в термінології МО («*character*» в значеннях «*знак, символ*» і «*персонаж*») (Urban Dictionary, 01.12.2020).

Незважаючи на те, що одна з основних ознак терміну — точність, при перекладі внаслідок розбіжності обсягу значення слів, які використовуються для перекладу, значення терміну МП може відрізнитися від свого аналога в МО. Також, були виявлені випадки таких відмінностей, які полягали в розширенні або ж, навпаки, звуженні значення. Серед термінів, що складаються з одного терміноелементи, який був перекладений в своєму словниковому значенні, зустрівся тільки один термін, при перекладі якого значення розширилося: «*cc*» — «*копія*». Така трансформація при перекладі терміну «*cc*», аббревіатури від «*carbon copy*» (в ІТ означає, що лист надсилається кільком адресатам по електронній пошті, крім основного), як «*копія*» в контексті його використання

не становить серйозних труднощів, оскільки його розумінню сприяють екстралінгвістичні фактори — інтерфейс клієнта електронної пошти. Звуження значення серед термінів, перекладених дослівно, не спостерігалось.

3.3 Переклад термінів функціональним аналогом

У випадку, якщо значення слів-терміноелементів або всього терміну мови перекладу відрізняються від словникових значень терміну з мови оригіналу, перекладений термін є функціональним аналогом. Наприклад, термін «*credentials*» був перекладений як «облікові дані». Оскільки слово «*credentials*» спочатку такого значення не має, перекладач бере до уваги контекст, в якому це слово функціонує як термін і дає йому відповідну назву [73, с. 60].

Як було сказано в пункті про калькування, іноді функціональний аналог використовується в комбінації з цим способом перекладу. Існує також ще одна комбінація, що включає в себе функціональний аналог: використання функціонального аналога з запозиченням. Наприклад: «*CD sleeve*» — «обкладинка компакт-диска». Ще одна можлива комбінація — функціональний аналог і описова конструкція. Розглянемо наступні приклади: «*challenge/response authentication*» — «перевірка справжності із запитом і підтвердженням», «*abend*» (цей термін є скороченням від «*abnormal end*») — «аварійне завершення» [75, с. 323].

Переклад цим способом може призвести до появи переносного значення в терміні, якщо слово, обране перекладачем для передачі терміну або його частини, використовується в переносному сенсі, в той час як в термінології оригіналу переносного сенсу не передбачалося. Можливий і зворотний процес — переносне значення може втратитися. Першу ситуацію можна продемонструвати на прикладі перекладу пари термінів «*minimize*» — «згорнути». Дослівний переклад слова «*minimize*» — «мінімізувати»,

«доводити до мінімуму», «зводити до мінімуму» за своїм значенням досить конкретний і не набуває нового значення при використанні в сфері ІТ. Слово «згорнути» походить з LGP, де мається на увазі фізична дія, і тому в контексті програмного забезпечення використовується в переносному сенсі. Як приклад втрати переносного значення можна навести термінологічну пару «*adornment*» — «*крайній елемент*». Слово «*adornment*» в LGP має значення «*прикраса*», але в контексті ІТ перекладається за допомогою функціонального аналогу. Також слово з переносним значенням може бути замінено на слово з не аналогічним йому, але також переносним значенням. Прикладом цього є пара «*anonymouse logon*» — «*анонімний вхід*». слово «*logon*» походить від слова «*log*», одне зі значень якого: «*enter (an incident or fact) in the log of a ship or aircraft or in another systematic record*» — тобто система або мережа ІТ, щодо яких використовується цей термін, прирівнюється до бортового журналу. Слово «вхід» такої метафори не має, і належить не LSP, а LGP і означає, як і в випадку з «згорнути», фізичну дію. Через це переносне значення в перекладі зберігається (Interactive terminology for Europe, 29.11.2020).

Така властивість як варіантність серед термінів, перекладених з використанням функціонального аналогу, призводить до передачі синонімії з термінології МО в термінологію МП. Відбувається це внаслідок того, що деякі терміни існують у своїй повній і скороченій формах: «BBS» як «*електронна дошка оголошень*» і як «BBS» (також є такий варіант перекладу терміну «*Bulletin Board System*» як «*електронна дошка оголошень*»); «*CD-ROM drive*» — «*дискковод компакт-дисків*» і «*пристрій читання компакт-дисків*», «*CD drive*» — «*дискковод компакт дисків*» і «*пристрій читання компакт-дисків*». Також синонімія виникає через переклад будь-якого терміну функціональним аналогом і будь-яким іншим способом перекладу, що було продемонстровано в розділі про калькування. Ще один приклад — термін «*archive*», який, як дієслово, має

два варіанти перекладу: «*стиснути*» і «*архівувати*» (Microsoft Terminology Collection, 30.11.2020).

Іноді в матеріалі для перекладу термінів МО використовуються слова-запозичення, які були відсутні в терміні англійської мови: «*маркер*» як переклад терміна «*bullet*» і похідних від нього — «*bulleted*» і «*bullet list*» («*маркований*» і «*маркований список*»), «*floppy disk*» і «*disk*» (є синонімами по денотату) словом «*дискета*», а також «*смайлик*» (в перекладі терміну «*emoticon*»). Слово «*маркер*», що використовувалося також для перекладу калькуванням терміоеlementу «*token*» в терміні «*access token*» є запозиченням, що отримало в українській мові кілька значень. Термін «*дискета*» є перекладом через запозичення терміну «*discette*», що, в свою чергу є термінологічним дублетом «*floppy disk*» і «*disk*», але використовується це слово в англійській мові рідко, що в даному випадку дозволяє вважати такий переклад функціональним аналогом під впливом іноземної мови (Felber H. Terminology Manual, 1999).

Функціональний аналог як спосіб перекладу передбачає розбіжність значень слів, що використовуються в якості терміну. В результаті вибору слова із значенням, яке найбільше підходить по контексту використання терміну МО, часто відбувається звуження значення, трохи рідше — розширення. У наступних прикладах також використовується переклад за допомогою функціонального аналогу: «*array*» — «*масив*», «*bilinear*» — «*білінійна фільтрація*», «*minimize*» — «*згорнути*», «*upload*» — «*передати*», «*відправити*», «*додати*», «*вивантажити*»; «*accessory*» — «*периферійний пристрій*», «*peripheral*» — «*периферійний пристрій*», «*account*» — «*обліковий запис*» (також елемент терміну «*account policy*» - «*політика облікових записів*»), «*acknowledgement*» — «*підтвердження*», «*benchmark*» — «*вимірювати продуктивність*») (Microsoft Terminology Collection, 30.11.2020). Можна також навести приклад випадку комбінації калькування з функціональним аналогом

(«*Advanced Power Management*» — «автоматичне керування живленням»). Те ж саме відноситься і до пари термінів «*Advanced Power Management*» — «автоматичне керування живленням», де терміноелемент «*Advanced*» не був перекладений дослівно, і був при перекладі замінений на слово «автоматичне». Іноді відбувається розширення значення під час використання функціонального аналогу: «*hotfix*» — «виправлення», «*hotfix package*» — «виправлення», «*aspect ratio*» — «пропорції». При перекладі термінів «*hotfix*» і «*hotfix package*» як «виправлення» упускається терміновість, швидкість надання цього виправлення — то, що в термінах МО виражається елементом «*hot*». Термін «*aspect ratio*» означає співвідношення довжини і ширини, в той час як його переклад «пропорції» має більше значень.

3.4 Переклад термінів запозиченням

Запозичення — перенесення усної або письмової форми терміну МО в термінологію МП. Допускаються невеликі модифікації, пов'язані з асиміляцією чужорідної форми слова для мови перекладу, наприклад, «*smiley*» — «смайлик». Запозичення може вживатися як терміноелемент спільно з калькуванням (наприклад «*audio file*» — «звуковий файл») і функціональним аналогом («*CD sleeve*» — «обкладинка компакт-диска»), що вже згадувалося в відповідних пунктах. При перекладі запозиченням оригінальної форми терміну МО переносне значення зникає, оскільки таке слово вперше використовується в МП, і відноситься тільки до терміну з МО, що перекладається. При аналізі прикладів попередніх пунктів, було помічено, що запозичені скорочення часто стають термінологічними дублетами своїх повних форм, перекладених іншим способом. Однак іноді запозичена форма перекладу одного терміну застосовується для перекладу іншого терміну. Наприклад, згаданий вже кілька

разів термін «смайлик» використовується для перекладу двох різних за значенням термінів «smiley» і «emoticon». Термін «смайлик» утворений за допомогою запозичення від терміну «smiley», значення якого, відповідно до словника Oxford Dictionaries, зводиться до наступного: «*a symbol representing a smiling face that is used in written communication to indicate that the writer is pleased or joking, especially one formed by the characters :-)*» [79]. Проте, згідно з Вікіпедією, значення терміна «смайлик» в українській мові наступне: «піктограма або комбінація алфавітно-цифрових символів, що умовно зображає подобу особи з емоцією і вставляється в текст (зазвичай в електронні послання, СМС-повідомлення тощо)». Це визначення не обмежується лише позитивними емоціями, а вказує на емоції взагалі, так що при перекладі цим словом терміну «smiley» відбувається розширення значення (Kageura Kyо Terminology and Lexicography Research and Practice, 2010).

3.5 Описовий переклад термінів

Описова конструкція як правило використовується досить рідко. Приклади застосування цього способу: «audio» — «звуковий файл», «backfill» — «виконувати зворотну засипку». Описовий переклад зводиться до заміни слова словосполученням, проте сюди можна також віднести експлікацію. Оскільки описовий переклад розкриває значення слова, можна сказати, що цей спосіб був застосований, наприклад, при перекладі «File Transfer Protocol» як «протокол FTP». Перекладений термін складається з дослівного перекладу одного терміноелементу і запозиченої аббревіатури, утвореної від англійського терміну. Незважаючи на те, що в ЛІТ використання запозичених аббревіатур широко поширене, при перекладі робиться пояснення, тобто воно описується зрозумілим для адресанта словом, за яким йде уточнення в формі аббревіатури.

Це дозволяє говорити про те, що такий прийом є окремим випадком описового перекладу [80, с. 890].

Крім того, часто описовий переклад є не єдиним способом перекладу. У комбінації з описовим перекладом часто використовується калькування. При використанні цього способу перекладу також є можливість появи слова з переносним значенням для позначення терміну там, де в МО його не передбачалося, або ж, навпаки, втрату цього значення в терміні МП. Це можна продемонструвати на прикладі перекладу терміну «*hot spot*», чий аналог в термінології МП звучить як «активна точка покажчика миші». Терміноелемент «*hot*», де дане слово використовується в переносному сенсі, був перекладений словом «активний», що не володіє подібним переносним значенням. У той же час через використання описової конструкції з'явився терміноелемент «*миша*», який сам по собі є терміном, утвореним за допомогою додання нового значення до слова з LGP [61].

Іноді описовий переклад може стати причиною синонімії в МП: термін «*authentication*» має два варіанти перекладу — запозичення «*аутентифікація*» і описова конструкція «*перевірка справжності*». Ще одна особливість полягає в появі термінологічного поєднання з певним видом семантичного зв'язку в результаті перекладу терміну, що складається з одного терміноелементу (наприклад, «*back up*» — «*створити резервну копію*»). Також це може виражатися в зміні семантичного зв'язку в термінологічних словосполученнях, що виражають однакові поняття («*campaign goaling*» — «*визначення цілей кампанії*», з'явився об'єктний тип зв'язку там, де до цього був атрибутивний) [62, с. 108].

Отже доходимо до висновку, що можна виділити наступні тенденції перекладу: переважання перекладу калькуванням; використання комбінацій способів перекладу для термінів-слів і термінологічних словосполучень;

можливість використання наукової метафори при всіх способах перекладу, крім запозичення. Такі небажані явища, як варіантність і семантичні трансформації досить рідкісні. Скорочення як спосіб перекладу хоч і зустрічається досить часто, але при цьому в багатьох випадках піддається експлікації для підвищення мотивованості терміну.

РОЗДІЛ 4. ПЕРЕКЛАД ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

4.1 Тексти технічної спрямованості

ІТ-дискурс відноситься до професійних дискурсів, і його тексти характеризуються окремим типом LSP. LSP, що використовуються в текстах технічної та наукової спрямованості, називаються LSP. Для наукових текстів існують також особливі вимоги, зокрема об'єктивність, використання пасивного стану, небажаність вживання особових займенників тощо. Загальною ознакою для обох типів текстів є термінологічна насиченість, яка становить близько 25% від усієї використовуваної лексики. Незважаючи на те, що LST включає в себе особливості обох сфер використання, у даній роботі пріоритетними є особливості технічних текстів. LST та технічні тексти характеризуються стислістю і точним, ясним стилем письма [22, с. 71]. Оскільки LST є типом LST, вона включає в себе досить великий пласт термінології, причому багато термінів скорочуються до аббревіатур. Ще одна риса LST — часте використання екстралінгвістичних мультимедійних засобів, наприклад, таблиць, графіків, діаграм, анімацій і навіть звукових файлів, для забезпечення повнішого розуміння тексту. Це допомагає донести зміст технічних текстів для людей, які не розуміються в цій галузі, що вкрай важливо, тому що багато таких текстів призначені саме для неспеціалістів. Посібники користувача, описи деяких товарів і документація до програмного забезпечення є прикладами таких технічних текстів, де комунікація опосередковано відбувається між фахівцем і неспеціалістом. Такі тексти зазвичай про що-небудь інформують або в чомусь переконують читача, та багато з них пишуться в комерційних цілях.

4.2 Особливості перекладу технічних текстів

Переклад текстів технічної спрямованості — це галузь, що бурхливо розвивається, вона має великий потенціал для перекладачів. Незважаючи на це,

протягом досить тривалого складнішим і важливішим вважався літературний переклад, оскільки він вимагав від перекладача певного таланту і творчих здібностей, тоді як, на думку багатьох, перекладачам технічних текстів потрібно було тільки підставити в текст коректні терміни. Ясний, лаконічний стиль більшості технічних текстів видається більш простим і зрозумілим для перекладу, ніж художні тексти з різними стилістичними особливостями і відтінками сенсу [28, с. 200].

На відміну від перекладу в інших сферах, що надають велику свободу творчості перекладачеві, технічний переклад за своєю суттю зводиться до серії рішень про вибір з якогось числа залежних від контексту варіантів слів для правильної передачі сенсу. Однак технічний переклад є набагато складнішим, ніж може здаватися. Перекладач має володіти гарними навичками поводження зі стилем і особливостями мови перекладу. Недостатньо лише вірно перекласти термінологію; терміни мають використовуватися правильно. Можна навіть сказати, що саме використання термінології, яке, на перший погляд, значною мірою знижує переклад технічних текстів, в реальності робить їх набагато складнішими для перекладу ніж художні тексти, які зазвичай пишуться мовою LGP. У технічному перекладі більшість часу витрачається саме на роботу з термінологією. Для створення якісно перекладеного тексту, написаного будь-яким типом LSP, перекладачі повинні відповідати певним вимогам. Ці вимоги включають: впевнене володіння мовою оригіналу; знання предметної області тексту перекладу і вміння користуватися довіреними джерелами інформації по цій області; навички складання професійних текстів з даної області [28, с. 205].

Перша вимога досить очевидна — для перекладу необхідно повністю розуміти текст, що перекладається. Однак, багато технічних перекладів, зокрема переклади з поширених мов на мови більш рідкісні, здійснюються людьми, які недостатньо добре володіють як мовою оригіналу, так і мовою перекладу [61].

Друга вимога — знання предметної області. Знання предметної області також необхідно для того, щоб якісно перекласти текст. Фонові знання допомагають упевнитися в правильності використання термінології. Технічні перекладачі, які мають досвід в предметній області вже знайомі з термінологією, що використовується в даній області, або хоча б обізнані щодо джерел інформації, які можуть бути корисні в підборі потрібних термінів. Такими джерелами можуть бути не тільки письмові тексти, а й консультації фахівця в даній області [20, с. 209].

Третя вимога — необхідні навички письмової мови. Ця вимога є чи не найважливішою. Навіть якщо перекладач не є фахівцем в предметній області, він повинен хоча б вміти професійно писати на тему цієї предметної області. Мається на увазі не тільки використання доречної термінології, але і бути в змозі розбиратися в особливостях професійної комунікації в даній області мовою перекладу [16, с. 26].

Перекладений текст повинен сприйматися як якісний фахівцями даної галузі і адресанта даного тексту. В ідеалі, такий текст прирівнюється до фахової літератури.

Технічні тексти характеризуються частим використанням різноманітної термінології — як простих односкладних термінів, так і багатоскладних, а також скорочень. Найбільшу складність в технічному перекладі представляє знаходження вірного варіанту перекладу для термінів з LSP, особливо це актуально для мов, де термінологія ще не стандартизувалася. Існують наступні умови адекватного перекладу термінів: адекватний переклад окремо взятих термінів — у термінів мови перекладу (МП) і мови оригіналу (МО) можуть бути різні об'єми значення; відповідність терміносистеми в МП і МО — в різних мовах терміносистеми можуть скластися по різному тому, що в основі їх можуть бути різні системи понять, теорії, концепції. Крім того, в МО та/або МП

усталена терміносистема може взагалі бути відсутньою; врахування відмінностей будови термінів в МП і МО.

Існують наступні способи перекладу термінів: еквівалент, інтернаціоналізм; описова конструкція; Створення нового терміну відбувається шляхом: надання нового значення; калькування; запозичення.

Ці способи можна розглянути детальніше. Виявлення в мові перекладу еквіваленту терміну з мови оригіналу є оптимальним способом перекладу терміну. Однак його застосування можливе лише за умови, що в країнах мови перекладу і мови оригіналу однаковий рівень науки, техніки, суспільства, або якщо вони пройшли ті рівні, до яких відноситься термінологія. Приклади термінів, перекладених даним способом: «*iron*» — «залізо» (з хімії) [8, с. 15].

Інтернаціоналізм — це термін, що функціонує не менше ніж в трьох мовах в однаковому або близькому значенні при схожості мотивації і близькості фонетичної або графічної форми. Такі терміни, як наприклад, «радіо», відносяться до загального лексичного фонду міжнародної допоміжної мови науки, тому їх використання рекомендовано в текстах усіх стилів [8, с. 17].

Описова конструкція застосовується для перекладу безеквівалентних термінів, що позначають реалії країни мови оригіналу, для лжемотивованих термінів для виділення їх немотивованості, при першому вживанні терміну, якщо немає способу більш коротко передати термін. Наприклад, термін «*build up*» в словнику був перекладений як «переходити в область більш високих значень, передавати розмір одиниці фізичної величини в область більш високих значень» [46, с. 46].

Якщо жоден з перерахованих вище способів не може бути застосований, перед перекладачем постає необхідність створити новий термін. Це можна зробити за допомогою переосмислення значення вже існуючого в мові слова, калькування або запозичення.

Під додаванням нового значення мається на увазі надання існуючому слову нового значення під впливом терміну мови оригіналу, тобто, використання метафори. У процесі створення термінології такий підтип LSP як мова інформаційних технологій (ЛІТ) задіяв багато слів з оточуючого нас світу і запозичив такі слова в їх переносному сенсі. Наприклад, «*memory*» — термін з області обчислювальної техніки, де він з'явився як аналогія терміну «*memory*» з психології. В українській мові термін створювався з урахуванням цієї аналогії — термін «пам'ять» в ЕОМ з'явився за аналогією з терміном «*пам'ять*» в психології. Цей спосіб зручний тим, що не приносить в мову перекладу запозичених слів [48, с. 45].

Метафора — досить поширений спосіб представлення та розвитку наукових ідей. Потенціал цього стилістичного прийому робить метафору дуже корисним інструментом для опису і уточнення в багатьох областях науки. Метафора відіграє важливу роль в науковому дискурсі та термінології, а також в перенесенні наукових концептів, особливо в нові сфери науки. В ІТ вона також зустрічається часто. При цьому, типи метафори і її функції в науково-технічних дискурсах відрізняються від того, якою вона постає в літературі. Здатність метафори передавати приховане порівняння направлено на створення моделей для кращого розуміння наукових фактів, теорій і концептів. Таким чином, метафора в LSP переходить в сферу термінології. Метафори можна умовно розділити на дві групи: повні метафори та часткові метафори, тобто словосполучення, де один з елементів є метафорою (наприклад, «електронна пошта», де «пошта» використовується в переносному значенні). По суті, метафора в таких випадках застосовується не в окремому елементі терміну, а в їх комбінації. Терміноелементи таких метафоричних виразів не є метафорами самі по собі — тільки в поєднанні цих елементів один з одним з'являється переносне значення [51, с. 80].

Калькування існує в двох різновидах — семантичному і структурному. Семантична калька на увазі збіг слів не в їх буквальному перекладі, а їх смислів («*brain drain*» — вплив умів, а не мізків). Цей спосіб застосовується при однаковій або схожій структурі словосполучень в мові оригіналу і мові перекладу. Структурна калька використовує структуру терміну, що перекладається, і в результаті модель слова або словосполучення є досить незвичною для мови перекладу. Так, наприклад, термін «*philosophia*» раніше переводили як «любомудріє», приєднуючи до дієслівної основи іменну основу. Це дуже нехарактерно для української мови, де такі терміни зазвичай будуються навпаки — іменна плюс дієслівна основа. Нова модель може закріпитися в мові і збагатити її, але так відбувається не завжди. Структурні кальки поділяються на морфологічні, синтаксичні, кальки стійких виразів і фразеологічні кальки. Існують також напівкальки-напівзапозичення — терміни, що складаються частково з елементів терміну мови оригіналу, частково з елементів мови перекладу («*incompetent judgment*» — «некомпетентна думка»). Необхідно також відзначити, що існують і так звані гібридотерміни, що містять слова або морфеми, які притаманні мові перекладу, але є кальками з погляду граматичної структури. Деякі терміни-кальки вже прижилися в технічній літературі, тому вони цілком припустимі. Проте, слід уникати створення термінів за допомогою калькування, якщо термін довгий, хоча можна спочатку дати розгорнутий переклад і кальку, яка вже вживається замість розгорнутого перекладу, а згодом вживати тільки калькований термін. В цілому кальки не бажані в текстах науково-технічного стилю, але рекомендовані для перекладу термінів суспільних наук, оскільки дають можливість як передати зміст, так і відобразити оцінку поняттю, закладеного в терміні мови оригіналу [53, с. 950], [55, с. 128].

Запозичення — це повний в плані змісту і форми (письмова або усна) перехід лексичної одиниці з мови оригіналу в мову перекладу. Окремими випадками запозичення є транскрипція і транслітерація. Запозичення доречно вживати за умови переходу в мову перекладу разом з абсолютно новим для країни мови перекладу об'єктом, в решті випадків краще використовувати інші способи перекладу. Сучасні запозичення усної форми терміну в основному є трансфонією — звуковою передачею слів і морфем, тоді як раніше більш популярним спосіб серед перекладачів була транслітерація. Приклад запозичення: «*interface*» — «*інтерфейс*» [56, с. 101].

Перекладачеві необхідно також пам'ятати, що існують терміни, які через свою форму здаються запозиченими з англійської мови, але у власне англійській мові не використовуються. Такі терміни називаються «псевдоангліцизми». Наприклад, «*шоп-тур*» — слово, якого немає в англійській, але воно присутнє в українській мові, створене за допомогою додавання англійських слів. Такі слова можуть стати причиною помилки в перекладі англійською. Також варто відзначити такий процес, як асиміляція термінів в мові — наприклад, якщо який-небудь термін з грецьким або латинським походженням, що вживається в англійській мові був запозичений в українську, він знову отримує грецькі або латинські елементи в фонетиці і морфології, які більш поширені в українській («*ventilation*» — «*вентиляція*»). Ця тенденція не поширюється на усні запозичення («*computer*» — «*комп'ютер*», в той час як асимільовані версія — «*компутор*») [59, с. 260].

Таким чином можна дійти до висновку, що під час перекладу технічних текстів виникають певні складнощі через вибагливість не тільки до компетенції перекладача взагалі, але і внаслідок високої термінологічної насиченості, до його вміння перекладати термінологію. Деякі способи перекладу, що широко застосовуються для різних видів текстів (переклад еквівалентом, описової

конструкцією, інтернаціоналізмом) також підходять для перекладу термінології, в той час як такий спосіб перекладу як калькування згодом набув своїх особливостей, які виникли внаслідок області їх застосування. Цей же фактор також зумовив появу нового способу перекладу — додання нового значення.

4.3 Методи перекладу термінології та текстів у сфері ІТ на заняттях з практики перекладу з англійської мови

Комп'ютерні технології дуже активно впроваджуються в наше життя. Завдяки цьому, сучасна молодь багато часу проводить за комп'ютерами: вони використовуються для пошуку навчальної інформації, для спілкування, для ігор та для розваг. В результаті такого активного використання комп'ютерів у їхніх користувачів склалася певна термінологія, як це відбувається і в будь-якій іншій сфері. Люди, що активно використовують комп'ютерні терміни у своєму мовленні, звучать на фоні інших як фахівці, тобто їхня мовна компетенція значно впливає на висновок щодо володіння певної особи інформаційними технологіями. За допомогою розширення власного словникового запасу, що стосується певних реалій світу комп'ютерів, мовці можуть справляти певне враження на оточуючих. Отже знання комп'ютерних термінів та їх розуміння є дуже актуальним в сучасному суспільстві, особливо в молодіжному середовищі. На заняттях практики перекладу з англійської мови можна запропонувати наступні варіанти вивчення комп'ютерної термінології:

— створення діалогів із залученням термінології. Студенти діляться на пари або невеликі групи. Кожній групі призначається список слів, які були вивчені на попередніх заняттях. Студентам дається завдання створити діалог або коротку ситуацію із використанням термінології. У кожного студента має бути своя роль і слова мають вживатися у правильних контекстах та ситуаціях.

Також студенти можуть записувати свої репліки для подальшої перевірки граматики та орфографії.

— вставити пропущені слова у тексті. Ця вправа допоможе студентам запам'ятати правильне використання термінів та фраз, які вони вивчили під час занять. Зазвичай для такої вправи з певного тексту видаляються слова, які вивчалися раніше і розміщуються в таблиці нижче. Текст роздається студентам, котрі працюють у групах по 3-4 особи. Їхнім завданням є правильне заповнення пропусків.

— переклад текстів зі сфери ІТ українською для закріплення знань вокабуляру та граматики. Студенти читають текст, відповідають на запитання, та перекладають його. Можливе використання словників. Даний варіант вивчення і буде розглянутий далі.

Read the text and answer the questions. Translate the text into Ukrainian in writing.

Text 1. Computer.

Computer is any of various automatic electronic devices that solve problems by processing data according to a prescribed sequence of instructions. Such devices are of three general types: analog, digital, and hybrid. They differ from one another in terms of operating principle, equipment design and application. The analog computer operates on data represented by continuously variable quantities, such as angular positions or voltages, and provides a physical analogy of the mathematical problem to be solved. Capable of solving ordinary differential equations, it is well suited for use in systems engineering, particularly for implementing real-time simulated models of processes and equipment. Another common application is the analysis of networks, such as those for electric-power distribution. Unlike the analog computer, which operates on continuous variables, the digital computer works with data in discrete form — i.e., expressed directly as the digits of the binary code. It counts, lists,

compares, and rearranges these binary digits, or bits, of data in accordance with very detailed program instructions stored within its memory. The results of these arithmetic and logic operations are translated into characters, numbers, and symbols that can be readily understood by the human operator or into signals intelligible to a machine controlled by the computer. Digital computers can be programmed to perform a host of varied tasks. As a consequence, more than 90 percent of the computers in use today are of this type. Government and business make extensive use of the digital computer's ability to organize, store, and retrieve information by setting up huge data files. Its capacity to adjust the performance of systems or devices without human intervention also lends itself to many applications. For example, the digital computer is used to control various manufacturing operations, machine tools, and complex laboratory and hospital instruments. The same capability has been exploited to automate the operational systems of high-performance aircraft and spacecraft. Among the multitude of other significant applications of the digital computer are its use as a teaching aid (e.g., in the remedial instruction of basic language and mathematics skills) and its employment in scientific research to analyze data and generate mathematical models. The hybrid computer combines the characteristics and advantages of analog and digital systems; it offers greater precision than the former and more control capability than the latter. Equipped with special conversion devices, it utilizes both analog and discrete representation of data.

In recent years hybrid systems have been used in simulation studies of nuclear-power plants, guided-missile systems, and spacecraft, in which a close representation of a dynamic system is essential. Mechanical analog and digital computing devices date back to the 17th century. A logarithmic calculating device, which was the precursor of the slide rule and is often regarded as the first successful analog device, was developed in 1620 by Edmund Gunter, an English mathematician. The first mechanical digital calculating machine was built in 1642 by the French scientist-

philosopher Blaise Pascal. During the ensuing centuries, the ideas and inventions of many mathematicians, scientists, and engineers paved the way for the development of the modern computer. The direct forerunners of present-day analog and digital systems emerged about 1940. John V. Atanasoff built the first electronic digital computer in 1939. Howard Aiken's fully automatic largescale calculator using standard machine components was completed in 1944. J. Presper Eckert and John W. Mauchly completed the first programmed general-purpose electronic digital computer in 1946. The first stored-program computers were introduced in the late 1940s, and subsequent computers have increasingly become faster and more powerful [69, c. 178].

Questions to the text:

1. What is a computer? Why is it called “computer”?
2. What is a program?
3. When was the first computer developed?
4. How prominent is the computer or any other computing device (i. e. your smartphone) in your life? What would you do if those suddenly disappeared?
5. According to the text, what are the typical use cases of computers?

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного аналізу термінології в сфері ІТ можна зробити наступні основні висновки по темі. Дискурс інформаційних технологій належить до професійних дискурсів. В результаті поширення ІТ даний дискурс включає в себе субдискурси, що визначаються сферою застосування інформаційних технологій. Екстралінгвістичною особливістю даного дискурсу є комп'ютерна опосередкованість комунікації. Як і у всіх професійних дискурсах, в дискурсі інформаційних технологій важливу роль відіграє термінологія. Особливості термінології, такі як переважання іменників і атрибутивного виду зв'язку в термінологічних словосполученнях, можлива варіативність термінів, а також незадовільний стан термінографії, також присутні і в термінології інформаційних технологій. Дані особливості мають враховуватися для успішного перекладу термінології в технічних текстах, як і той факт, що така термінологія вимагає використання не тільки основних способів перекладу, але також і одного спеціалізованого — додання нового значення або, як його ще називають, наукової метафори. Що ж стосується особливостей термінології інформаційних технологій, то вони полягають також у переважанні калькування як способу перекладу, використанні декількох способів перекладу для одного терміну, неможливості застосування наукової метафори для запозичення як способу перекладу, використання запозичених скорочень разом з повною формою терміну, рідкості таких негативних проявів варіантності як омонімія і полісемія.

Таким чином, переклад термінології в сфері інформаційних технологій має деякі особливості, які дозволяють виділити даний тип перекладу серед інших типів науково-технічного перекладу. Термінологічні системи в цілому представляють труднощі для перекладу через їхню недостатню організацію та проблемних аспектів складових їхніх термінів, перш за все варіантності. Також

було встановлено, що теоретичні напрацювання щодо перекладу науково-технічної літератури не можуть в повній мірі використовуватися для перекладу ІТ-термінології. Було проведене дослідження, що дозволило більш точно описати даний тип перекладу. Були знайдені певні тенденції, які слід врахувати в практиці перекладу термінів ІТ. Мета роботи — виявлення особливості перекладу термінів сфери інформаційних технологій була досягнута. Перспективи подальших досліджень полягають в опрацюванні матеріалу не з точки зору сфери фіксації, а з точки зору сфери функціонування термінології, аналізі термінології мови оригіналу і мови перекладу.

Я, Шелудько Дмитро Миколайович, своїм підписом засвідчую, що моя кваліфікаційна робота «Особливості перекладу текстів в ІТ-сфері» виконана з дотриманням усіх вимог до наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, самостійно та індивідуально. Під час написання роботи я дотримувався принципів академічної доброчесності та несу відповідальність за порушення загальноприйнятих правил цитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авербух К. Я. Общая теория термина / К. Я. Авербух. – Москва : МГОУ, 2006. – 252 с.
2. Алещинская Е. В. Теоретико-методологические основы разграничения жанров профессионального дискурса // Вестник Томского государственного университета. — 2014. — № 5.— С. 5- 23.
3. Англо-російсько-український тлумачний словник з комп'ютерної графіки та аналізу зображень / укл. Р.М. Паленичка, П. Цінтергоф. Львів : Червона калина, 1998. 551 с.
4. Архипенко Л.М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця ХХ початку ХХІ ст.) : автореф. дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л.М. Архипенко. – Х., 2004. – 20 с.
5. Бабалова Г.Г., Ширококов С.Н. Компьютерный сленг – Омск: Омский Научный Вестник, 2015. – Номер 3 (139). – С.38-42.
6. Бабалова, Г. Г. Оптимизация функциональной природы подязыка информатики : моногр. / Г. Г. Бабалова. – Омск, Омский юридический ин-т, 2007. – 215 с.
7. Байчибаев, А. (2015). Интернет-дискурс как особая разновидность дискурса. URL : <https://nauchforum.ru/studconf/gum/xxv/7692> (дата звернення: 28.11.2020)
8. Балюта Е. Г. Лінгвістична характеристика комп'ютерної терміносистеми англійської мови / Е. Г. Балюта // Вісник Запорізького державного університету. Серія : Філологічні науки. – Запоріжжя, 2001. – № 3. – С. 15–17.
9. Бархударов Л.С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода. 6-е издание, – Москва, 2016. – 239 с.

10. Бейлисон Л. С. Профессиональный дискурс как предмет лингвистического изучения // Вести Волгоградского государственного университета. — Сер. 2, Языкознание. — 2009. — №1. — С. 145-149.
11. Бесекирска Л. К вопросу об определении термина / Л. Бесекирска // Терминоведение. — 1996. — № 13. — С. 34–37.
12. Бічева А.В. Класифікація та переклад термінів, що використовуються у мережі Інтернет та інформаційних технологій. Перекладацькі інновації : матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, Суми, 25-27 листопада 2010 р. Суми : СумДУ, 2010. С. 39–41.
13. Блехман М. Машинный перевод: состояние и тенденции / М. Блехман // Компьютеры + программы. - 2007. - № 5. - С.31-36
14. Богачик, М. Особливості перекладу комп'ютерних скорочень в англомовних текстах. Наукові записки Національного університету «Острозька академія», 49, 2014 р. С. 8–11.
15. Валиахметова Д.Р. Письменная разговорная речь в контексте особенностей Интернет-дискурса. – Казань, 2001. – С. 50–55
16. Виноградова Н.В. (2001), Компьютерный сленг и литературный язык: проблемы конкуренции // Исследования по славянским языкам. Корейская ассоциация славистов, Сеул, 2001
17. Волкова О.О. Структурні характеристики англомовної термінології у галузі медіа-комунікації та особливості їх перекладу українською мовою. In Statu Nascendi. 2010. Випуск 11. С. 19–26.
18. Волоснова Ю. А. Особенности перевода метафорических терминов в сфере информационных технологий // Лесной вестник. — 2003. — № 4. — С. 39-45.

19. Галичкина Е. Н. Специфика компьютерного дискурса. Автореферат диссертации / Е. Н. Галичкина – Волгоград, 2001 – 312 с.
20. Гринев-Гриневиц, С.В. Терминоведение: учеб. пособие / С.В. Гринев-Гриневиц. – Москва, 2008. – 303 с.
21. Грицик, Н. 2013, «Комп'ютерна термінологія та основні способи її перекладу». Матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної інтернет конференції «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД», Переяслав-Хмельницький. URL : <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2280> (дата звернення: 01.12.2020)
22. Грязнухіна Т.О. Паралельні корпуси текстів і машинний переклад / Т.О. Грязнухіна // Мовознавство. - 2006. - № 1. - С.71-82.
23. Гудима Н.В. Вплив мовних та позамовних чинників на збагачення словникового складу сучасної української літературної мови / Н.В. Гудима // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія «Лінгвістика і літературознавство» : міжвуз. зб. наук. ст. – 2010. – Вип. XXIII. – Ч. 4. – С. 308–316.
24. Гуманитарная энциклопедия // Центр гуманитарных технологий, 2010–2020. URL : <http://gtmarket.ru/concepts/7192> (дата звернення: 27.11.2020)
25. Гураль С. К. Язык как саморазвивающаяся система // С. К. Гураль. — Томск : изд-во Том. ун-та, 2009. — 122 с.
26. Денико Р. В., Щитова О. Г. Формальное варьирование терминов сферы сетевых технологий // Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 2. Языкознание. 2015. № 3 (27). – С. 104–109.
27. Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. Основи термінотворення: Семантичний та соціолінгвістичний аспект. Київ : Вид. дім «KM Academia», 2000. 218 с.

28. Єнікєєва С. М. Системність і розвиток словотвору сучасної англійської мови : – Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2006. – 302 с. – Бібліогр. : 298 с.
29. Зацний, Ю. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя: Запорізький державний університет. – 1998 – 57 с.
30. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Учбовий посібник. / В. І. Карабан – Вінниця. Видавництво «Нова Книга», 2001. – 303 с.
31. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. — Волгоград: Перемена, 2002. — 477 с.
32. Квитко И. С. Термин в научном документе / И. С. Квитко. – Львов : Вища школа, Издательство при Львовском университете, 1976. – 127 с.
33. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение: курс лекций / В. Н. Комиссаров . – М. ЭТС. – 2000. – 192 с .
34. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – М. : Высш. шк., 1990. – 328 с
35. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. – К. : Юніверс, 2003. – 280 с.
36. Куниловская, М. Особенности переводного компьютерного дискурса: закономерности передачи предикативной модальности с английского на русский язык. Вестник Челябинского государственного университета, 2011, С. 82–85.
37. Купцова Н. С. Особенности языка хакеров. / Н. С. Купцова – Хабаровск, 2000 – 271 с.
38. Лантюхова Н. Н. Термин: Определение понятия и его существенные признаки / Н. Н. Лантюхова, О. В. Загоровская, Т. А. Литвинова // Вестник Воронежского института ГПС МЧС России. – 2013. – № 1 (6) – С. 41–44. – URL

: <http://cyberleninka.ru/article/n/termin-opredelenie-ponyatiya-i-egosuschnostnye-priznaki> (дата звернення: 01.12.2020).

39. Лейчик В. М. Термины и терминосистемы – пограничная область между искусственным и естественным в языке / В. М. Лейчик // Вопросы терминологии и терминологической статистики. – Воронеж : Воронежский ун-т, 1976. – С. 3–11.

40. Лейчик В.М. Терминоведение: предмет, методы, структура. – М.: Издательство ЛКИ, 2005. – 265 с.

41. Монарчик Н. Специфіка перекладу англомовних термінів галузі комп'ютерних наук. Вісник Луганськ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. 2005. № 10. С. 25–32.

42. Норлусеян В. С. Иноязычные вкрапления: современное состояние проблемы // Вестник Новгородского государственного университета им. Ярослава Мудрого. 2010. № 57. – С. 63–66.

43. Пономаренко К.Д. Английский сленг: слова, выражения и виды сленга –Пенза: World Science: Problems and Innovations, 2018. – С.213-216.

44. Пумпянский А. Л. Введение в практику перевода научной и технической литературы на английский язык. – Москва : Наука, 1989. – 304 с.

45. Ребрій О. В. Оказіоналізми в сучасній англійській мові (структурно-функціональний аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. В. Ребрій. – Харків, 1997. – 18 с.

46. Реформатский А. А. Что такое термин и терминология / А. А. Реформатский // Вопросы терминологии. – Москва : Эксмо, 1993. – С. 46–55.

47. Синдега Р. Способи утворення англомовної комп'ютерної лексики / Р. Синдега // Вісн. Львів. нац. унту. Серія «Іноземні мови». – Львів : Видав. центр Львів. нац. університету ім. І. Франка. – 2010. – Вип. 17. – С. 47–51.

48. Соколова І. Моделі утворення комп'ютерних термінів англійської мови та їх переклад українською. Дні науки : матеріали ІІ Міжнар. науково-практ. конф., 17-28 квітня 2006 р. Дніпропетровськ, 2006. Т. 18. С. 44–47.
49. Сорокина Э.А. Язык для специальных целей как средство общения // Филологические науки. – Челябинск: Вестник Челябинского государственного университета, 2016. – №4 (386). Вып. 100. – С. 169-172.
50. Супрун Н.П. Сущность понятия сленг в английском языке. // Новая наука: стратегии и векторы развития, 2016. – №118-3. – С. 196-198.
51. Табанакова В. Д. Переводчик-лингвист, переводчик-терминолог, переводчик-специалист: стратегия и тактика перевода термина // Вестник Тюменского государственного университета. — 2014. — № 1. — С. 72-81
52. Фельдс О. В. Профессиональные подязыки и терминологии русского языка как объекты научного изучения // Вестник Томского государственного педагогического университета. — 2015. — № 4. — С. 178-184.
53. Хакимова Г. Г. Развитие терминологии как отдельной дисциплины и ее статус в современном языкознании // Вестник Башкирского университета.— 2012. — №2. — С.950-954.
54. Хомутова Т. Н. Типология дискурса: интегральный подход // Вестник ЮУрГУ. Сер. Лингвистика. — 2014. — №2. — С. 14-20.
55. Чигина Н.В., Оржеховская К.А. Особенности словообразования компьютерного сленга // Новая наука: опыт, традиции, инновации. – 2016 – № 10(2). – С. 127-130.
56. Швачко С.О. Об'єкти перекладознавства : монографія. - Суми: СумДУ, 2019. - 222 с.
57. Щитова О. Г. Лексика сферы информационных технологий в профессиональном дискурсе / О. Г. Щитова , Т. Л. Нгуен // Изд. Тамбов:

Грамота. Филологические науки. Вопросы теории и практики. — 2016. — № 6. — С. 174-177.

58. Юхмина Е. Е. Адаптация англоязычных компьютерных терминов к лексической системе русского языка : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Е. Е. Юхмина. – Челябинск, 2009. – 178 с.

59. Яненко Л.П. Комп'ютерні технології формування іншомовної комунікативної компетенції // Міжнародний форум "Мовна освіта: шлях до євроінтеграції": Тези доповідей. - К.: Ленвіт. - 2005. - С.259-261.

60. Babich G.N. Lexicology: A Current Guide. М.: ФЛИНТА: НАУКА, 2010. –200 p.

61. Barron D. W. Pascal – The Language and its Implementation [Electronic resource] / D. W. Barron. – 1981. – 301 p. – URL : https://books.google.com.ua/books/about/PASCAL.html?id=X6hQAAAAMAAJ&redir_esc=y (дата звернення: 01.12.2020)

62. Bell R. T. Translation and Translating: Theory and Practice / R. T. Bell. – L. : Longman, 2000. – 266 p.

63. Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus. URL : <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/> (дата звернення: 01.12.2020).

64. Catford J. C. A Linguistic Theory of Translation / J. C. Catford – L. : Longman, 2001. – 266 с.

65. Crystal D. Language and the Internet / D. Crystal. – Cambridge: Cambridge University Press, 2004. – 272 p.

66. Devblogs – a subreddit for gamedev/programming blogs. – URL : <https://www.reddit.com/r/devblogs/> (дата звернення: 30.11.2020).

67. Dictionary of Contemporary Slang – London: A & C Black, 2007. – 513 p.

68. Downing D. Dictionary of computer and Internet terms / D. Downing. – 10th ed. – Covington : Melody Mauldin Covington, 2009. – 554 p.
69. Fantinuoli C. Specialized Corpora from the Web and Term Extraction for Simultaneous Interpreters / C. Fantinuoli // XML International – 2013. – P. 173–190.
70. Felber H. Terminology Manual / H. Felber // General Information Programme and UNISIST. International Information Centre for Terminology / [ed. by H. Felber]. – Paris : Unesco : Infoterm, 1999. – 426 p.
71. Interactive terminology for Europe // Online translator. – URL : <http://iate.europa.eu> (дата звернення: 29.11.2020)
72. Kageura Kyo Terminology and Lexicography Research and Practice / Marie-Clause L'Homme, Kyo Kageura // Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2010. — 123 p.
73. Kastberg P. Information and Documentation Management in the Training of Technical Translators as opposed to teaching technical science. / P. Kastberg // LSP & Professional Communication: An International Journal. – 2002. – Volume 2. – Number 1. – P. 57–66.
74. Kay M. The Proper Place of Men and Machines in Language Translation / M. Kay // Research report CSL–80–11. – CA : Xerox Palo Alto Research Center, 1997. – P. 57–62.
75. Kirk A. Expanding Translation Use to Improve the Quality of Technical Communication / A. Kirk // Professional Communication, IEEE Transactions. – 2002. – № 43. – P. 323–326.
76. Microsoft Terminology collection // Microsoft Language Portal. — 2020. — URL : <https://www.microsoft.com/Language/en-US/Terminology.aspx> (дата звернення: 30.11.2020).
77. Newmark P. Approaches to Translation. – Oxford, 2003. 330 p.
78. Nida E. Toward a Science of Translating. – Leiden, 1964. 401 p.

79. Oxford Advanced Learner's Dictionary – England: Oxford University Press, 2017. URL: <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com> (дата звернення: 30.11.2020).
80. Partridge E., Dalzell T., Victor T. The new Partridge dictionary of slang and unconventional English. – Taylor & Francis, 2006. – 2216 p.
81. Ryan Jones Internet Slang Dictionary / Ryan Jones. First Edition. – USA, 2006. – 171 p.
82. Urban Dictionary. – 1999-2020. URL : <https://www.urbandictionary.com> (дата звернення: 01.12.2020).
83. Wright Sue Ellen, Scientific and Technical Translation / Sue Ellen Wright, Leland D. Wright, Jr. // Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1993. — 296 p.